

Ruotsin ja Novgorodin pitkään kestänyt sotatila päättyi Pähkinäsaaren rauhan solmimiseen 1323. Ikuisiksi uudistettu raja oli kuitenkin sitä häilyvämpi mitä lähemmäksi pohjoisen harvaanasuttuja seutuja tultiin. Vaikka Pohjois-Pohjanmaa, karjalaisten verottama ”kahtiaiveton maa” luettiin Novgorodin valtapäiriin, länsisuomalainen asutus yhdessä roomalaiskatolisen kirkon ja Ruotsin poliittisen vallan kanssa levittäytyi pohjoiseen. Ruotsi liittikin 1370-luvulla Kemijokilaakson Rovaniemä, myöten Korsholman linnalääniin.

Kruunun paikallishallinto järjestettiin verojen kantamista, oikeudenhoitoa ja muuta valvontaa varten 1400-luvun alussa. Rovaniemi tuli osaksi Kemini pitäjää. Kuitenkaan 1500- ja 1600-luvullakaan Rovaniemellä ei ollut vakituisesti valtion edustajaa. Nimismies, jonka talossa pidettiin kahdesti vuodessa käräjät, valittiin säännöllisesti Kemini kirkon läheltä. Rovaniemeltä tarvittiin kuitenkin lautamiehiä sekä käräjille että hoitamaan asioita niiden välillä.

1500-luvulla Rovaniemi oli tärkeä pirkkamiesten ja lappalaisten kauppapaikka. Kaarle IX määräsi vuonna 1611, että myös Kemini lappalaisten on hoidettava asiansa Torniossa. Perustaessaan Tornion kaupungin kymmenen vuotta myöhemmin Kustaa II Adolf kuitenkin palautti lappalaisten oikeuden käydä kauppaa Rovaniemellä.

Vielä 1400-luvulla verotus oli kohtuullista myöhempiin

aikoihin verrattuna. Jo 1500-luvun loppupuolella ja varsinkin 1600-luvulla sotaväen ja laivaston ylläpitämiseen vaaditut kruunun ylimääräiset verot rasittivat yhä enemmän myös rovaniemeläisiä talonpoikia. Suurvalta-Ruotsi alkoi 1600-luvulla palkita sotapäälliköitään jakamalla läänityksiä. Läänityksen haltija peri verot itselleen ja käytti läänissään myös hallintovaltaa. Kemini pitäjän osana Rovaniemi oli vuodesta 1646 lähtien läänitettynä menestyksekkäälle sotapäällikölle Lennart Torsensonille ja hänen kuoltuaan vuodesta 1653 alkaen vapaaherra Clas Stiersköldille 1670-luvulle saakka. Varsinkin viimeksi mainittu pyrki pitämään huolta asukkaitensa veronmaksukyvyistä.

Kirkollinen hallinto

Lounais-Suomesta tulleet uudisasukkaat olivat jo omakseen roomalaiskatolisen uskonnon, mutta täällä asuneet elivät vanhassa kansanuskossa jumaliseen, haltijoihineen, henkiseen, kummituksineen ja vainajineen. Vanha usko eli kristinuskon rinnalla kauan. Jacob Fellman kertoo nähneensä vielä vuonna 1803 Muurolan lohpadon luona seidan, jolle edelleen uhrattiin ruokaa ja tupakkaa.

Rovaniemi kuului alusta pitäen suuremmin seuralaakseen. Vanhojen perimätietojen mukaan Muurolan Linnasaarella ja Paaniemellä Oinaan talon maalla olisi jo katolisena aikana ollut pieni seutukirkko, mutta mitään jäänteitä sellaisista ei ole löy-

Veroja oli maksettava muun muassa turkiksina, joita hankittiin talvisilla eräretkellä. Claudius Alanuksen 1674 piirtämällä metsästäjällä on kuitenkin hieman virheellisesti kuvattu jousi; se oli todellisuudessa pitkä ja melkein suora.

Rovaniemi kuului vuoteen 1785 Kemin seurakuntaan, jonka kirkko sijaitsi kaukana jokisuulla. Kivikirkon rakentamiseen 1519–21 osallistuivat myös rovaniemeläiset, jotka saivat paikkakunnalleen papin vasta 1630-luvun lopulla.

detty. Vielä 1500-luvulla rovaniemeläisten oli sonnustauduttava muutamia kertoja vuodessa pakollisille kirkkomatkoille Kemiin.

Aivan 1600-luvun alussa Rovaniemi muodostettiin Kemin kirkkoherran alaiseksi kappeliseurakunnaksi. Ensimmäinen varsinainen kirkko, jossa Kemin kirkkoherra tai

kappalainen kävi pitämässä jumalanpalveluksen muutama kerran vuodessa, rakennettiin vuosien 1605–11 aikana. Vienankarjalaiset hävittivät sen jo vuonna 1611. Uusi kirkko rakennettiin vuoteen 1622 mennessä, mutta sekin korvattiin uudella jo vuonna 1688.

Ainakin vuonna 1630 Rovaniemellä oli jo oma lukkari, mutta kappalainen Christer Erici muutti Rovaniemelle pysyvästi vasta vuosikymmenen lopulla. Omaksi seurakunnaksi Rovaniemi muodostettiin vuonna 1785.

Oikeuden edessä

Oikeuden eteen rovaniemeläiset joutuivat pääasiassa kovakouraisuudesta. Tuomiokirjoissa mainittujen juttujen perusteella vuosina 1630–

1705 lähes puolet riidoista liittyi joko velkomisiin tai tilojen omistus- ja hallintaoikeuksien vahvistamiseen, neljännes kalastukseen, niittyihin ja karjaan, joka kymmenes veroihin ja sotilasasioihin ja samoin vain joka kymmenes suoranaisiin rikoksiin kuten haureuteen, väkivaltaan ja varkauksiin. Kerran rovaniemeläisnaista syytettiin noituudesta, mutta hänen taitonsa olivat olleet sen verran huonot, että todisteita asiasta ei löydetty.

Merkittävä turvallisuuden uhka oli tulipalo. Suoranaisen hädän ja aineellisen tappion lieventämiseksi käräjät velvoitti 1650-luvulla rovaniemeläiset toteuttamaan eräänlaisen yhteisvastuujärjestelmän. Pitäjäläisten tuli avustaa suuria palovahinkoja kärsineitä.

Rovaniemi saa rajansa

Rovaniemi on saanut rajansa varsin varhain. Länteen rajaa on käyty Länsipohjan ja Pohjanmaan, ja pohjoiseen Lapin ja lannan rajana. Muut rajat ovat paikallisemmin syntyneitä.

Raja Tervolaan vasten vanha

Muurola on vanhastaan luettu Kemlin pitäjän ylimpään neljänneskuntaan, josta muodostui Rovaniemen kappeli. Vamma-vaara lienee ollut jo keskiajalla Muurolan kylän eteläraja Koivukylää vastaan.

Hiippakuntien rajasta läänien rajaksi

Vaikka Oulujoen ja Kemijoen välinen alue kuului 1300-luvun alkupuolella Novgorodille eikä Ruotsille, niin viimeistään silloin Upsalan ja Turun piispat olivat sopineet Tornionjoen lohikymmenykset Upsalalle ja Kemijoen Turulle. Tämä Kaakama-esta alkanut hiippakuntien ja sittemmin läänien välinen raja lienee yltänyt jo 1400-luvun lopussa Rovaniemen korkeudelle. Sen tarkasta sijainnista riideltiin vielä kolmesataa vuotta. Vuonna 1786 rajalinja vahvistettiin lopullisesti niin, että se kulki Tervolan Kaisavaarasta Muurolan Mustivaaraan, sittemmin Rajakirakkana tunnettuun, ja edelleen Typpyrävaaraan eli nykyiseen Kerovaaraan ja lopulta Porkkavaaraan.

Lapin ja lannan rajaa haetaan

Porkkavaarasta itään raja erotti läänit Kemlin pitäjän kuuluessa Pohjanmaahan ja Kemlin Lapin Länsipohjaan. Tärkeämpää oli kuitenkin, että raja määritteli lappalaisten ja uudisasukkaitten oikeudet. Siksi siitä käytiin monia kiistoja varsinkin 1600- ja 1700-luvulla, ja sen sijainti heilui kymmeniä kilometrejä kulloisestakin rojan "tietäjästä" riippuen.

Vuonna 1795 Lapin ja lannan raja löysi maaherran avustuksella lopullisen paikkansa. Se alkoi lännessä edellä mainitusta Porkkavaarasta ja kulki sieltä Tainionjoen suun, Lentovaaran, Hirvasnapin, Siikaselän, Raudanjoen Karkiokosken ja Poovaaran kautta Pyhätunturille. Rajaa maastoon vedettäessä Lentovaara muuttui kuitenkin Joukahaisvaaraksi, jolloin kokonaisuus Unarijärvi jäi Lapin puolelle.

Kemijärveä vasten

Kemijärven kylä muodostui Kemlin pitäjään 1600-luvun alkupuolella uudistalonpoikien noustessa pysyvästi perinteiseen Lappiin. Kemihäärän ja Kemijärven kylien raja vedettiin tällöin Pirttikoskeen. Kun Kemijärvi muodostettiin omaksi pitäjäkseen vuonna 1778, sovittiin sen pohjoiseksi rajapisteeksi emäpitäjää vastaan Poovaara ja etelässä Puntarikero, joka oli jo hyvin varhain ollut Kemlin pitäjän ja Kemlin Lapin rajapiste.

Kun Rovaniemikin oli vuonna 1785 muodostettu pitäjäksi, vahvistettiin lopulliseksi rajaksi vuonna 1851 Poovaara—Misijärvi—Pirttikoski—Palokilkka.

Etelään päin

Rovaniemen eteläinen raja oli alun perin Kemlin ja lin suurpitäjien välinen raja. 1600-luvun alun kartoissa se on vedetty Simojärven Kultamasalmesta suoraan Pohjanlahteen Simo- ja Kuivajoen väliin. Vuoden 1630 aikana rajalinja käytiin Kitkan Losassaaresta Simojärven vesistön eteläpuolitse Pohjanlahteen. Pudasjärven pitäjää muodostettiin vuonna 1639. Sen pohjoisrajaksi Kemlin pitäjää vasten tuli Puntarikero eli nykyinen Palotunturi ja Kultamasalmi (nyk. Kultisalmi) ja Portimojärven pohjoispuolitse Vammavaaraan.

Kun Ranuan seurakunta perustettiin vuonna 1899, siihen liitettiin Rovaniemestä Kemihäärän kylään kuulunut Simojärven alue.

